

ОПЕРАТИВНИЙ ОБЛІК У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

© Старенька О.М., 2014

Розглянуто різні підходи щодо теоретичної обґрунтованості та практичної доцільності виділення оперативного обліку у системі управління промисловим підприємством.

Визначено головні його особливості, що полягають у відображенні операцій, які не охоплюються іншими видами обліку, використанні різних облікових вимірників, можливості фіксування результатів окремих господарських операцій під час їх виконання.

Запропоновано застосовувати на промисловому підприємстві оперативний облік, що буде інформаційною базою для здійснення оперативного контролю та основою для прийняття оперативних управлінських рішень.

Ключові слова: оперативний облік, управління, промислове підприємство, інформація, управлінські рішення.

O.N. Starenka

Odessa National University of Economics

OPERATIONAL ACCOUNTING IN MANAGEMENT INDUSTRIAL ENTERPRISES

© Starenka O.N., 2014

Analyzes contemporary approaches to economic accounting division into separate species exposed place and operational records in the enterprise management system, substantiates the need for its consideration as a relatively isolated information system.

There are considered the different approaches to the theoretical validity and practical feasibility of the allocation records management system for managing industrial business.

It was defined its main features that are taken in the mapping operations that are not covered by other types of records, using different accounting gauges, possibility of recording the results of individual business transactions in the process of performance.

Substantiates the conclusion that for efficient manufacturing control requires a large number of accurate and timely information, continuous reception which can not be done within the accounting is in information security management personnel role is more operational account. It was proposed to use in an industrial plant operational records, which will be an information base for the implementation of operational control and the basis for operational decision-making.

Key words: operational accounting, management, industrial plant information, management decisions.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Теорія та практика оперативного обліку пройшли великий та складний шлях становлення та розвитку. Багато результатів в цієї області досягнуто, але і не вирішених питань все ще багато.

У загальному вигляді проблема полягає в тому, щоб покращити систему оперативного обліку діяльності промислового підприємства, виробити необхідні наукові рішення. Вона безпосередньо пов'язана з науковими та практичними завданнями розвитку цілісної системи управління, та оперативного зокрема.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Протягом тривалого часу існує багато точок зору щодо існування оперативного обліку. Його порівнювали з бухгалтерським обліком і вказували на напрямки їх взаємодії [1, с. 72], а в період реформування бухгалтерського обліку, коли велася гостра дискусія щодо поділу його на фінансовий та управлінський, це можна помітити у роботах [2–3], оперативний облік навіть не згадувався. Тому виникають питання, яке місце йому відводиться, він має право на існування або поглинається управлінським, що відбувається з об'єктами, які виходять за межі цього виду обліку.

Тому необхідно продовжити дослідження проблеми, поглибити одержані попередниками результати, враховуючи цілі, що стоять перед системою управління в сучасних умовах господарювання.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати сучасні підходи до поділення господарського обліку на окремі види, визначити місце та значення оперативного обліку в системі управління підприємством, обґрунтувати необхідність розглядання його інформаційної системи, відносно відокремлено у просторі та часі.

Виклад основного матеріалу досліджень. Але перш ніж виконувати це завдання, необхідно звернутися до історії цього питання, що дасть змогу не повторювати припущених колись помилок, які були зроблені під час виникнення та становлення оперативного обліку.

Необхідність в оперативному обліку з'явилася тому, що бухгалтерія з її звичайним відставанням не змогла надати необхідну інформацію для щоденного оперативного планування та регулювання.

Уже в той час постала проблема взаємодії функцій обліку, контролю та планування в циклі оперативного управління складними організаційними системами.

Дослідники, що займалися цією проблемою наголошують на тому, що у роботах основоположників оперативного обліку є важливі теоретичні результати, а саме:

- вказано на зв'язок між оперативним обліком та поточним плануванням з однієї сторони та оперативним регулюванням з іншої;
- детально охарактеризовано призначення оперативного обліку;
- розроблено принципи карточної, графічної та табличної техніки облікових записів;
- підкреслена одна з фундаментальних відмінностей оперативного обліку від бухгалтерського, що полягає в тому, що бухгалтерія фіксує тільки вже завершену операцію, а в оперативному обліку можуть також за необхідності відображатися і окремі елементи операції до її закінчення [1, с. 9–10].

Потім впродовж тривалого часу серед науковців та практиків було багато дискусій щодо впровадження оперативного обліку, які існують і досі. Це протистояння призвело до того, що довгий час він не проникав серйозно у сферу економічних показників, а поступово відтіснявся в область регулювання виробничо-технічних процесів, став частіше називатися виробничо-технічним обліком.

Така ситуація не могла сприяти розвитку оперативного управління підприємствами, бо вирішувати завдання створення оперативної інформації силами бухгалтерії було в той час неможливо.

Становлення концепції оперативного виду обліку проходило в умовах значної дискусії, яка з різним ступенем активності тривала довгі роки доти, поки оперативний облік не зайняв важливе місце в теорії бухгалтерського обліку. Він і зараз продовжує успішно існувати. Його значення лише

зростає у зв'язку з необхідністю фіксувати великі обсяги ділової інформації, яка не завжди може бути відображена у традиційних документах бухгалтерського обліку.

Дослідники сформулювали положення, що в загальному вигляді розкривають принципові напрямки взаємодії оперативного та бухгалтерського обліку, що:

- представляє результат цілеспрямованої діяльності організаторів обліку, що здійснюється для того, щоб господарський облік зміг успішно виконувати завдання із забезпечення життєдіяльності загального циклу управління підприємством;

- досягається на підставі спадкоємності інформації, коли йдеться про об'єкти, що в різний час відображаються в оперативному та бухгалтерському обліку та за допомогою доповнення інформації одного виду обліку даними іншого, коли об'єкти цих двох видів не є однакові;

- ґрунтується на принципі однократної фіксації всієї вихідної інформації в первинних документах та інших носіях та багаторазового використання різних проміжних та узагальнюючих даних в оперативному та поточному управлінні об'єктами;

- будується на принципі ущільнення інформації, що не суперечить завданню розвитку оперативних можливостей господарського обліку;

- досягається за допомогою взаємопроникнення таких притаманних їм елементів методу, як документація, оцінка, групування об'єктів, звітність, що можуть бути загальними для різних видів обліку;

- ґрунтується на принципі наближення облікової інформації до місць прийняття рішень та передбачає таку організацію бухгалтерського обліку, яка раціонально поєднувала б централізацію та децентралізацію [1, с. 71–74].

Зрозуміло, що в господарському обліку головне місце займає бухгалтерський облік, особливо там, де знайдено шляхи його взаємодії з оперативним обліком. Тому необхідно розвивати оперативні та аналітичні якості бухгалтерського обліку, що визначають його місце в системі управління підприємством та надати цілісній системі обліку об'єктивно необхідну управлінську орієнтацію. Бо від того, як розвиватиметься облік, залежать можливості оперативного контролю.

Система господарського обліку повинна мати інформацію, яка буде достатньою та необхідною на всіх рівнях управління та у всіх структурах підприємства, а її користувачами мають бути всі, хто підготовлює та приймає управлінські рішення.

Отже, господарський облік має інтегрувати достатній для цілей управління обсяг інформації та будуватися так, щоб в будь-який момент можна було отримати необхідну різним користувачам інформацію в різних режимах часу. Сучасні інформаційні технології створюють для цього сприятливі умови.

У зв'язку з реформуванням бухгалтерського обліку постала проблема його поділу на фінансовий та управлінський. Принципова різниця між ними полягає у складі користувачів інформації, регламентації способів ведення обліку, використанні вимірників об'єктів аналізу, періодичності складання звітів, цілеспрямованості, відкритості інформації. Стверджується, що за цими ознаками управлінський облік має такі ознаки, які не притаманні фінансовому: інформація створюється і надається саме з урахуванням потреб керівників конкретних підприємств, у виборі методів і правил ведення він не обмежений інструкціями, інформація про діяльність окремих підрозділів, районів збуту, виробничих ліній створюється і надається в оперативному режимі (коли виникає необхідність прийняття управлінських рішень), більшість інформації становить комерційну таємницю. Якщо фінансовий облік описує процеси, що вже були, то основним завданням управлінського обліку є передбачення наслідків майбутніх операцій, його цілеспрямованість [2, с. 12–13].

Також наголошувалося на тому, що фінансовий облік – це облік активів, зобов'язань і власного капіталу, доходів і витрат за видами діяльності підприємства з метою підготовки фінансової звітності відповідно до чинного законодавства та положень (стандартів) бухгалтерського обліку. А управлінський облік – це сукупність методів і процедур, які забезпечують підготовку інформації для внутрішніх користувачів, необхідну для контролю, прогнозування, прийняття рішень на різних рівнях управління підприємством [3, с. 25].

Висловлювання про необхідність такого ділення містяться і у роботах інших авторів [4, 5].

В.Ф. Палій, один із прихильників такого поділу обліку, цілком обґрунтовано вважає твердження про те, що фінансовий облік не слугує цілям управління фінансовою діяльністю компанії тільки тому, що є ще управлінський облік, який формує інформацію для внутрішнього управління, заснованими на непорозумінні або недомисленні. Облік завжди та у всіх формах поставляє інформацію для управління, формує в системі управління поряд з аналізом контур зворотного зв'язку [6, с. 94].

Він вказує на те, що з облікового погляду управлінський та фінансовий облік створені на одному і тому самому масиві первинних даних, але представляють їх різну інтерпретацію та втілення в різноманітній підсумковій інформації. Визначає фінансовий облік як складну інформаційну систему обліку та звітності, що потребує спеціальних знань для професійного судження про оцінки, визнання та розкриття інформації, а управлінський облік як нову комплексну галузь знань, що поєднує декілька прикладних економічних наук: планування, організацію та управління виробництвом, нормування, бухгалтерський та оперативний облік, управлінський аналіз та низку інших [6, с. 98–99].

Водночас, узагальнюючи висловлювання різних авторів, В.Ф. Палій зводить завдання управлінського обліку до п'яти тез:

1) прогнозування, нормування, планування та облік виробничих витрат, калькулювання собівартості; прогнозування, планування та облік періодичних витрат звітного періоду; планування та облік фіксованих (довгострокових) витрат на капітальні вкладення та інвестиційну діяльність;

2) контроль та аналіз витрат по різних напрямкам, сегментам, продуктам, підрозділам, а також відхилень від норм та кошторисів витрат, динаміки показників;

3) планування, облік та аналіз доходів та результатів діяльності за напрямками, підрозділами, сегментами, центрами відповідальності;

4) формування внутрішньої кількісної інформації для використання в оперативному управлінні господарською діяльністю, контролі дій та стимулюванні персоналу;

5) система управлінського обліку створюється для управління конкретною компанією та не може регулюватися загальнообов'язковими нормами та стандартами [6, с. 94–95].

Не важко помітити, що ці завдання виходять за межі обліку як окремо функції управління. Вони належать до сукупності функцій, які становлять загальний процес управління. Мабуть тому, вказується в [7, с. 60], що досі немає відповідей на запитання, які виникають у зв'язку з розподілом цілісної системи бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський. Зокрема, не встановлені межі, які їх розділяють, не визначена системна цілісність об'єктів управлінського обліку, не встановлено, чи зберігають своє значення оперативний та стратегічний види обліку, не зрозуміло, як співвідносяться управлінський облік та контролінг, який розглядається як функція “управління управлінням”, що охоплює планування, облік, контроль, економічний аналіз та інше; не обґрунтовані організаційні форми системи управлінського обліку, не визначено значення планової та інших економічних служб в умовах передавання в бухгалтерію функцій планування, контролю, аналізу, регулювання.

Необхідно зауважити, що у підході щодо поділу обліку на фінансовий та управлінський оперативний облік навіть не згадується. Незрозуміло, яке місце йому відводиться в цій концепції. Він зберігається або поглинається управлінським обліком, як це можна досягти щодо процесів, що не є об'єктами бухгалтерського обліку.

Модифікацією загального підходу представляється нам поділ бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський (внутрішньогосподарський). Поділ бухгалтерського внутрішньогосподарського обліку ґрунтується на даних фінансового обліку, тобто вихідними для внутрішньогосподарського обліку виступають дані фінансового обліку. Завдання внутрішньогосподарського обліку – розкрити на підставі деталізації та предметно-цільової конкретизації відповідність або невідповідність витрат бізнес-плановим показникам, при відхиленні визначити, хто був ініціатором економії або винуватцем перевитрат. Це означає, що в “орбіту” внутрішньогосподарського обліку необхідно притягувати дані (показники) бізнес-плану, тобто не облікову планову інформацію.

Зрештою, в побудові внутрішньогосподарського обліку бере участь також різноманітна технологічна, маркетингова та інша інформація, яка може впливати на оптимізацію управлінських рішень щодо скорочення витрат, збільшення доходів, одержання додаткового прибутку або зменшення збитків.

Поняття “внутрішньогосподарський облік” значно ширше, ніж “бухгалтерський облік”. Тому у різних країнах його називають по-різному залежно від того, як він формувався: в англо-американській системі – управлінським, у французькій – виробничим, а в німецькій – контролінгом [8, с. 2].

Тут теж виникає питання: оперативний облік зберігається або поглинається внутрішньогосподарським обліком, що відбувається з об’єктами, що виходять за межі нового виду обліку – ресурсами, розрахунками та іншими, як взаємодіє інформація різних видів обліку.

Отже, і в цьому випадку не знімається проблема розмежування обох видів бухгалтерського обліку, залишається відкритим питання про необхідність існування оперативного обліку, вибору організаційних центрів, ведення бухгалтерського обліку, можливостей інтегрування нормативної, планової та облікової інформації у режимі оперативного контролю та регулювання відхилень.

Останнім часом вже менше виникає дискусій серед науковців щодо поділу обліку на фінансовий та управлінський. Навіть його прихильники зараз все частіше розглядають сучасний стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку взагалі, а про фінансовий та управлінський згадується тільки фрагментарно.

Наприклад, С.Ф. Голов у роботі [9, с. 16–17] про розвиток бухгалтерського обліку у одному з розділів розглядає теоретичні та практичні аспекти застосування управлінського обліку та вказує на те, що управлінський облік можна розглядати як інформаційну систему, яка, залежно від обраного керівництвом підприємства підходу, може бути підсистемою бухгалтерського обліку; системою обліку, яка існує разом з бухгалтерським обліком; системою, яка охоплює зокрема традиційний бухгалтерський облік.

Він вважає, що останній підхід у сучасних умовах найперспективніший і в теоретичному, і в практичному аспектах. У теоретичному – це дасть змогу розширити сферу бухгалтерського обліку і сприятиме розвитку його методології з урахуванням сучасних потреб управління та суспільства. Як наслідок, це приведе до зростання ролі бухгалтерських служб у господарській діяльності, адже ж останнім часом у нашій країні бухгалтерські служби зосереджені переважно на рахівництві та податкових розрахунках.

С. Ф. Голов також визначив сфери використання традиційних методів бухгалтерського обліку в системі управлінського обліку. Доведено, що в управлінському обліку традиційні методи бухгалтерського обліку використовуються не лише ретроспективно, а й перспективно. Вони мають ширшу інваріантність та сферу практичного застосування. Крім того, в управлінському обліку використовується більший набір оцінок і звітів, ніж це передбачено законодавством або вимагається регуляторними органами. Водночас нині спостерігається розширення арсеналу методів, що застосовуються для обробки облікової інформації для цілей управління.

Отже, сучасні підходи, що претендують на оригінальність, які мають безпосереднє відношення до проблеми розвитку системи оперативного управління, його реальному розвитку не сприяють.

Зараз вже виникає менше дискусій щодо порівняння оперативного обліку з бухгалтерським у зв’язку із все більшим проникненням управлінського обліку у систему управління, оперативний облік стали порівнювати з ним.

Історично управлінський облік виник не як джерело загальної інформації про діяльність підприємства для забезпечення управління, а шляхом перетворення обліку виробничих витрат та собівартості продукції, який називався виробничим обліком, на управлінський, що забезпечує управління інформацією для прийняття рішень, які пов’язані з виробничими витратами. Він створювався на підставі виробничого обліку як складова бухгалтерського обліку, для посилення впливу облікових даних на систематичне зниження собівартості продукції, що виражається, як фактора посилення конкурентоспроможності підприємства [10, с. 36–39].

Ч.Т. Хорнгрен та Дж. Фостер вказують на те, що управлінський та виробничий облік практично не відрізняються. Вони вважають, що управлінський облік – це ідентифікація, вимірювання, збір, систематизація, аналіз, інтерпретація та передача інформації, що необхідна для управління будь-якими об'єктами. Головна мета виробничого обліку – калькулювання собівартості продукції та послуг. Його інформацію використовують менеджери, наприклад, для встановлення продажних цін, оцінки запасів, підрахування прибутку. Така інформація надходить як внутрішнім, так і зовнішнім користувачам. З цієї позиції виробничий облік – це управлінський облік плюс невелика частина фінансового обліку [11, с. 8].

Л.В. Нападівська робить висновок про те, що управлінський облік – це інформаційна система, спрямована на підтримку оперативних, тактичних і стратегічних рішень, яка формується на основі зовнішньої ринково-орієнтованої фінансової і не фінансової інформації, що орієнтована переважно на відстежування тенденцій і трендів змін процесів і оперує переважно оперативною, поточною, плановою та прогновною інформацією [12, с. 180].

Деякі дослідники вказують на те, що на підставі даних оперативного обліку виконуючі служби підприємства ведуть поточну управлінську діяльність, одночасно ці дані є джерелом для управлінського обліку, який агрегує та надає інформацію менеджменту підприємства для тактичного та стратегічного управління. Отже, джерела інформації оперативного та управлінського обліку ідентичні, що дає змогу створити єдину систему збору облікової інформації для цих видів обліку. Дані управлінського обліку відображають динаміку розвитку виробничих процесів та є специфічними зведеними звітами, що створені за визначеними стандартами та критеріями [13, с. 280].

У багатьох країнах зарубіжжя оперативний облік не виділяють в окремий вид господарського обліку. Зокрема, він розглядається як напрямок управлінського обліку, а саме метод стандарт-кост, який створювався як оперативно-калькуляційний облік виробництва та збуту.

У нашій країні оперативний облік використовується в тих сферах діяльності, де існує багато різних об'єктів обліку, для яких вартісна оцінка не є актуальною та існує багато параметрів об'єктів що не можуть мати вартісної оцінки.

Отже, погоджуючись з Т. Сльозко, ми вважаємо, що:

облік – це важлива функція управління, яка забезпечує життєдіяльність управлінського циклу та його ефективність. Він надає необхідну інформацію для інших функцій управління з метою прийняття оперативних, поточних та прогнозних рішень. А що стосується управлінського обліку, то швидкі зміни у бізнесі та підготовці інформації для нього потребують прийняття оперативних рішень, але це не відбувається безпосередньо в системі обліку. Це завдання менеджменту, який повинен вміти використовувати облікову інформацію, що підготовлена для системи управління. Очевидно, що в сучасних умовах управлінський облік – це підхід до організації управління підприємством, що орієнтований на внутрішнього користувача, який повинен отримувати необхідні дані в оперативному режимі, а не якась нова методика ведення обліку [14, с. 51].

Бухгалтерський облік у зв'язку з відставанням у часі фіксації даних, навіть в умовах використання сучасних інформаційних технологій, коли він набуває оперативності, не забезпечує своєчасне формування інформації для здійснення оперативного планування та контролю, що впливає на здатність оперативно управляти господарською діяльністю підприємства.

Це також пояснює тенденцію до збільшення ролі оперативного обліку у управлінні промисловим підприємством, а інформація бухгалтерського обліку все частіше формується тільки для зовнішніх користувачів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можна зробити висновок про те, що для ефективного управління промисловим підприємством необхідна велика кількість достовірної та оперативної інформації, постійне одержання якої неможливо здійснити у межах бухгалтерського обліку, тому в інформаційному забезпеченні управлінського персоналу більшу роль відіграє саме оперативний облік. Це облік виробництва, закупок, продаж, грошових, кредитних, розрахункових операцій, що проводять підприємства у доповнення бухгалтерського

обліку у цілях його забезпечення вхідною інформацією. Його переваги перед бухгалтерським у його оперативності та детальності.

Одним із головних завдань удосконалення системи оперативного обліку є максимальне скорочення часу управлінського персоналу на одержання необхідної інформації.

Головні його особливості полягають у відображенні господарських операцій, які не відображаються іншими видами обліку; використанні усіх облікових вимірників; фіксації результатів господарських операцій упродовж їх виконання; застосуванні інформації у оперативному управлінні.

Тепер оперативний облік необхідно застосовувати на кожному підприємстві, бо одне з важливих завдань керівника – всі ресурси, що перебувають у його розпорядженні необхідно використовувати з максимальною віддачею. А для цього йому необхідна інформація про наявність таких ресурсів, яка є основою для прийняття оперативних та стратегічних управлінських рішень.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з тим, що удосконалення оперативного обліку необхідно здійснювати не тільки з метою власного розвитку як функції оперативного управління, що має велике значення, а і в інтересах ефективної взаємодії в управлінському циклі функцій контролю, регулювання, що виконуються в оперативному режимі часу.

1. *Оперативный контроль экономической деятельности предприятия* / Б.И. Валуев, Л.П. Горлова, Е.Л. Зернов и др. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 224с.
2. Голов С.Ф. *Управленческий учёт: Концепция и организация* / С.Ф. Голов // *Бухгалтерский учёт и аудит*. – 1997. – С. 12–18.
3. Верига Ю.А. *Види обліку в Україні: світовий і національний досвід* / Ю.А. Верига // *Вісник Львівської комерційної академії*. – Серія економічна, випуск 16. – Львів: Львівська комерційна академія, 2004. – С. 22–26.
4. Валуев Б.И. *Проблемы управленческой ориентации бухгалтерского учёта* Б.И. Валуев // *Світ бухгалтерського обліку*. – 1998. – № 1. – С. 2–10.
5. Ластовецький В. *Чи можна удосконаливати те, чого немає* / В. Ластовецький // *Бухгалтерський облік та аудит*. – 2003. – № 3. – С. 63–64.
6. Палий В., Палий В. *Управленческий учёт – новое прочтение внутрихозяйственного расчёта* / В. Палий, В. Палий // *Проблеми формування ринкової економіки: зб. наук. праць. Спец. випуск: Проблеми трансформації бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту в системі міжнародних стандартів*. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 91–99.
7. Валуев, Б. І. *Управлінський облік: десять питань на які немає відповіді* / Б. І. Валуев // *Вісник ЖДТУ. Серія: економічні науки*, № 1, 2003. – С. 60–65.
8. Сопко В. *Основы построения бухгалтерского внутрихозяйственного (управленческого) учёта затрат и доходов деятельности (контролинг)* / В. Сопко // *Бухгалтерский учёт и аудит*. – 1996. – № 10. – С. 2–10.
9. Голов, С.Ф. *Сучасний стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні: автореф. дис.... д-ра екон. наук.: 08.00.09* / С. Ф. Голов; Державний навчальний заклад “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”. – К., 2009. – 35 с.
10. Белоусова И. *Проблемы совершенствования управленческого учёта* / И. Белоусова // *Бухгалтерский учёт и аудит*. – 2007. – № 4. – С. 35–40.
11. Хорнгрен Ч.Т., Фостер Дж. *Бухгалтерский учёт: управленческий аспект* / Ч. Т. Хорнгрен, Дж. Фостер; пер. с англ. О.Д. Кавериной, И. В. Романковского; под ред. Я.В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 416 с.: ил. – (Серия по бухгалтерскому учёту и аудиту).
12. Нападівська Л. В. *Базові принципи управлінського обліку* / Л. В. Нападівська // *Актуальні проблеми економіки*. – 2013. – № 1(139). – С. 173–181.
13. Тюнин, Е.Б. *Интеграция оперативного и управленческого учёта в сельхозпредприятиях на основе информационно-аналитических систем [Текст]* / Е.Б. Тюнин // *Молодой учёный*. – 2012. – С. 280–282.
14. Сльозко, Т. *Управленческий учёт или управленческая стратегия?* / Т. Сльозко // *Бухгалтерский учёт и аудит*. – 2006. – № 2. – С. 49–54.